

Olipa kerran -tarinakaava on tuttu tarinan tekemisen apuväline sekä sanataiteen että draaman kentältä. Kaava koostuu viidestä yksinkertaisesta kohdasta, joiden avulla saadaan rakennettua juttu, jossa on selkeä aloitus, huippukohta ja lopetus.

Tarinakaavaa kannattaa kokeilla ja soveltaa erilaisiin yhteyksiin. Sanataiteessa voi kokeilla vaikka seuraavaa harjoitusta:

Kaikki osallistujat saavat viisi eriväristä paperiliuskaa. Jokaiselle liuskalle kirjoitetaan yksi lause tarinakaavan avulla. Tämän jälkeen laput kerätään osallistujilta ja jaetaan heille takaisin satunnaisessa järjestyksessä. Osallistujat järjestävät saamansa liuskat kaavan mukaiseen järjestykseen ja lukevat päättömiksi muuttuneita tarinoita ääneen. Tämän jälkeen hullunkuriset tarinat voidaan muokata järkevämmiksi.

OLIPA KERRAN -tarinakaava

Olipa kerran *(joku tai jokin)*...

Joka päivä hän *(teki jotain)*...

Kunnes eräänä päivänä *(tapahtui jotain yllättävää)*...

Silloin *(se tai hän toimi seuraavasti)*...

Lopulta *(se tai hän teki jotain)*...

2. työpaja:

Värit ja tunteet yhdistyvät

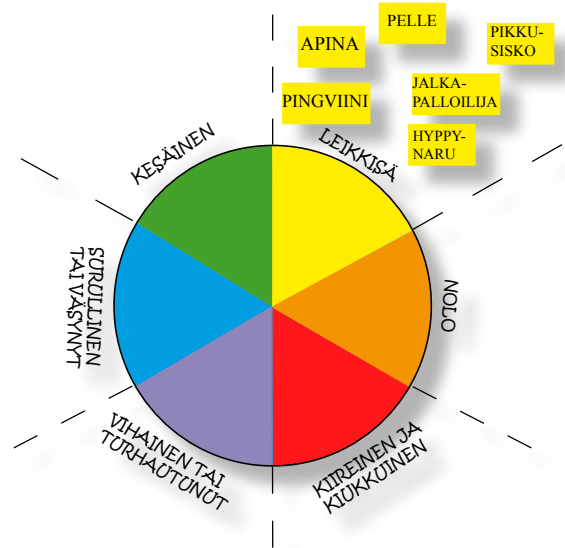

Ohjelma lyhyesti:

Keksitään sovittuihin tunnetiloihin liittyviä hahmoja ja tekemisiä
Valmistetaan eri tunteita ja värejä yhdistäviä tarinoita
Tulkitaan tunnetiloja nähdystä ja kuulluista tarinoista

Tarvikkeet:

Sinisiä, punaisia, keltaisia, oransseja, vihreitä ja violetteja A6-kokoisia lappuja
Väriympyrä
Sinitarraa
Kyniä

Aluksi ohjaaja kiinnittää väriympyrän taululle ja kirjoittaa näkyviin kullekin värille edellisellä kerralla sovitun tunteen. Tämän jälkeen keskustellaan taas aamun värituntemuksista, mutta tällä kertaa pohjana käytetään yhdessä sovittuja tunteita: *"Heräsini tänään todella kiireisenä ja kiukkuisena, minulla oli siis punainen aamu."*

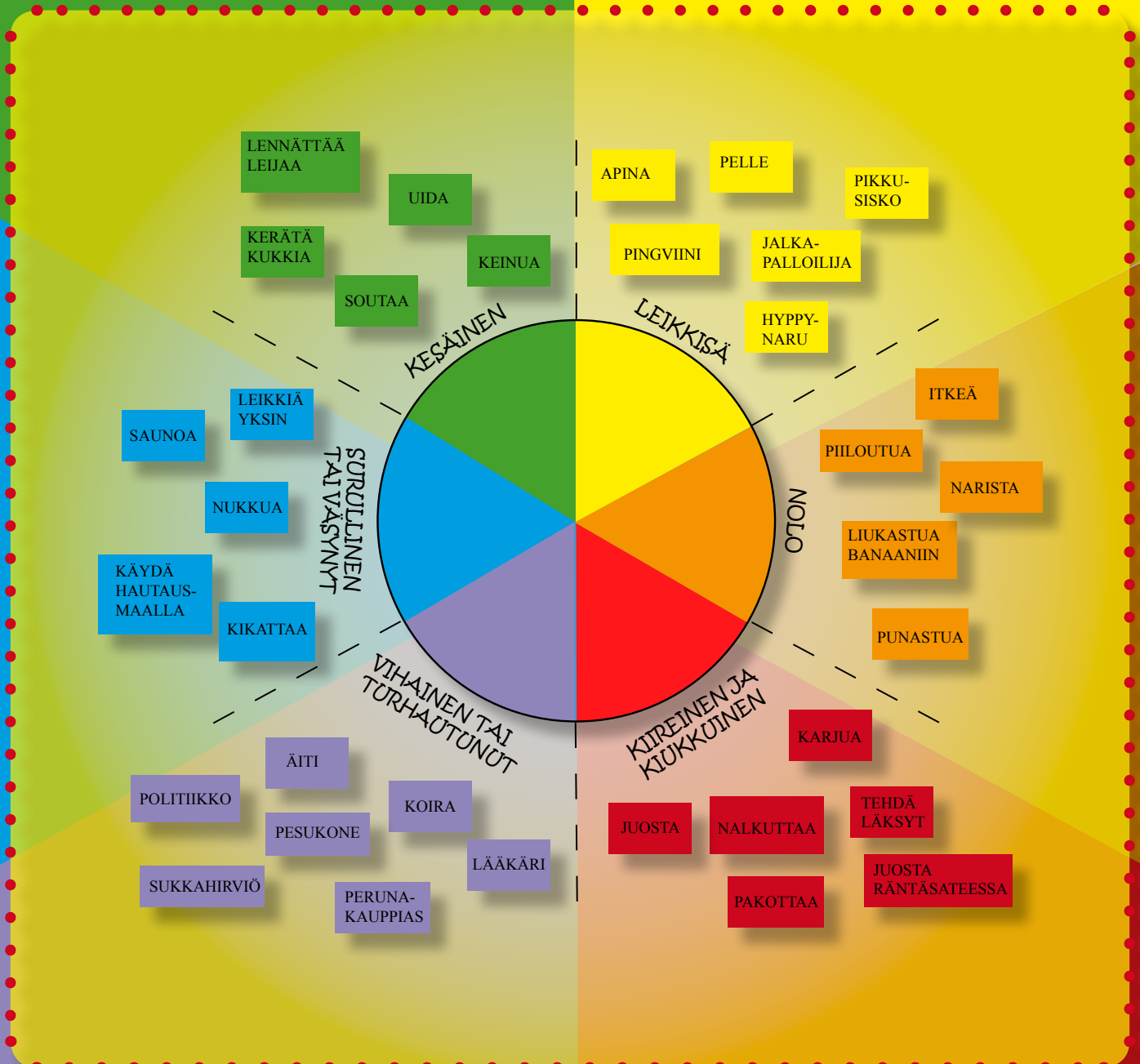
Tämän jälkeen oppilaille jaetaan esimerkiksi keltaiset laput. Esimerkissä on sovittu yhdessä, että keltainen on leikkisä väri. Oppilaat kirjoittavat ja/tai piirtävät lapuille leikkisän hahmon. Laput kerätään ja kiinnitetään väriympyrän keltaisen sektorin viereen taululle.

Tämän jälkeen oppilaat saavat vaikkapa vihreät laput. Yhdessä on sovittu, että vihreä on kesäinen väri. Oppilaat merkitsevät

lapuille jonkin kesäisen tekemisen. Laput kiinnitetään taululle vihreän sektorin viereen.

Kahteen väriympyrän sektoriin liitetään hahmolappuja (esim. keltaiset eli leikkisät ja violetit eli vihaiset tai turhautuneet hahmot) ja neljään sektoriin tekemiseen liittyviä lappuja (esim. vihreät eli kesäiset, oranssit eli nolot, siniset eli surulliset tai väsyneet, punaiset eli kiireiset ja kiukkuiset tekemiset). Jokainen oppilas siis kirjoittaa yhden lapun kustakin väristä ja ne kaikki kiinnitetään väriympyrän viereen.

On hyvä korostaa, että oppilaat pitävät omat ideansa salaisuutena, että kaveri ei matki. Jatkon kannalta on sitä parempi, mitä erilaisempia merkintöjä lappuihin tulee.

LENNÄTTÄÄ
LEIJAA

UIDA

KERÄTÄ
KUKKIA

KEINUA

SOUTAA

APINA

PELLE

PIKKU-
SISKO

PINGVIINI

JALKA-
PALLOILIJAA

HYPPY-
NARU

KESÄINEN

LEIKKISÄ

LEIKKIÄ
YKSIIN

ITKEÄ

SAUNOA

PIILOUTUA

NUKKUA

NARISTA

KÄYDÄ
HAUTAUS-
MAALLA

NOLO

KIKATTAA

LIUKASTUA
BANAANIIN

VIHAINEN TAI
TÖRHÖTYNYT

KIIREINEN JA
KIUKKA

PUNASTUA

ÄITI

KARJUA

POLITIHKKO

KOIRA

JUOSTA

NALKUTTAA

TEHDÄ
LÄKSYT

PESUKONE

LÄÄKÄRI

SUKKAHIRVIÖ

PERUNA-
KAUPPIAS

PAKOTTAA

JUOSTA
RÄNTÄSATEESSA

Ohjaaja valitsee summittaisesti viisi eriväristä lappua ja asettaa ne jonoon taululle. Hän kertoo oppilaille, mitä lappuihin on kirjoitettu ja piirretty. Lapuissa voi lukea esimerkiksi:

Koira, kerätä kukkia, pikkusisko, juosta räntäsateessa ja sauna.

Lappujen avulla tehdään yhdessä ryhmän kanssa olipa kerran -tarinakaavalla satu:

"Olipa kerran vihainen koira. Joka päivä hän halusi kerätä kukkia, mutta ei suuttumukseltaan ehtinyt. Eräänä päivänä kiltti ja leikkisä pikkusisko tuli koiran luokse, mutta silloin koira säikähti ja lähti juoksemaan. Se juoksi ja juoksi kiireissään niin kauan, että tuli talvi ja alkoi sataa räntää. Silloin koira päätti mennä saunaan."

KOIRA

KERÄTÄ
KUKKIA

PIKKU-
SISKO

JUOSTA
RÄNTÄ-
SATEESSA

SAUNOA

Tehdään oppilaiden kanssa yhdessä muutamia esimerkkitarinoita värejä eri tavoin yhdistellen. Voidaan myös murtautua irti satukaavasta ja ottaa vaikka kahdeksan lappua, joiden ympärille keksitään tarina. Keskustellaan siitä, miten eri tunteet välittyvät tarinasisällöistä.

Tämän jälkeen oppilaat jaetaan pienryhmiin (3-4 oppilasta / ryhmä). Väriympyrä nostetaan taululta ja sen päälle laitetaan tyhjä pullo arvontatikuksi. Oppilaat pyöryttävät pulloa viisi kertaa, jos halutaan käyttää tarinakaavaa pienryhmien tarinoiden tukena. Ohjaaja antaa oppilaille taululta lappuja siinä järjestyk-

ÄITI

PELLE

HYPPYNARU

NALKUTTAA

PERUNA-
KAUPPIAS

ITKEÄ

RYHMÄ 3

Ohjaajan muistiinpanot:

Ryhmä 1: pun, sin, sin, or, vihr, kelt
Ryhmä 2: vio, vio, kelt, vio, sin, pun
Ryhmä 3: vio, kelt, kelt, pun, vio, or
Ryhmä 4:
Ryhmä 5:

sessä kuin ne väriympyrästä arvotaan. Ohjaaja merkitsee itselleen muistiin, minkä värisiä lappuja ja missä järjestyksessä kukin ryhmä sai:

Oppilaat suunnittelevat pienryhmissä saamiensa lappujen avulla tarinan. Lappujen järjestystä ei saa muuttaa. Mikäli ensimmäisessä lapussa ei ole hahmoa, oppilaat keksivät itse, kuka tarinassa seikkailee. Tarinoista tehdään näytelmiä. Näytelmät voi toteuttaa joko pantomiimeina tai puhenäytelminä.

Oppilaat harjoittelevat näytelmät ja ne esitetään muulle ryhmälle. Kunkin esityksen jälkeen ohjaaja kysyy muistiinpanojensa avulla yleisöltä muutaman kysymyksen: "Ryhmän esityksessä oli yksi vihreä eli kesäinen kohta, mikähän se mahtoi olla?" Tai "ryhmän esitys alkoi sinisesti eli surullisesti tai väsyneesti, mistä tämän saattoi huomata?"

3. työpaja:

Värikkäitä ääniä, äänekkäitä värejä

Ohjelma lyhyesti:

- Tutustutaan tunteiden, värien ja äänien yhteyksiin.
- Tutustutaan äänirunouteen.
- Valmistetaan pieniä äänirunoja.
- Tehdään yhteinen pieni tarina, josta muokataan ääniruno ja/tai melodinen kappale.
- Tutustutaan internetissä Sibelius-akatemiaan Ääninen-äänitym-
päristöhankkeeseen.

Tarvikkeet:

- Väriympyrä
- Rytmisoihtimia
- Edellisellä kerralla kirjoitetut laput
- (Ääniruno- ja musiikinäytteitä levyltä tai netistä)
- Tietokone, jossa kaiuttimet ja internet-yhteys

Tunnin aluksi ohjaaja kiinnittää väriympyrän taululle ja kirjoittaa kunkin sektorin viereen sille aiemmin sovitun tunteen. Keskustellaan jälleen erivärisistä aamuista, mutta nyt mukaan liitetään myös ääni. Ohjaaja voi sanoa: *"Minulla oli tänään keltainen aamu, se kuulosti tältä (napsuttaa sormia ja viheltää)."* Oppilaat saavat kertoa omista aamuistaan. Samalla kerrataan erilaiset kehosoittimet: voi taputella, tömistää, rummuttaa pöytää, hängata käsiä, maiskuttaa suuta ja niin edelleen. Isompien oppilaiden kanssa mukaan voi heti ottaa myös rytmisoittimet.

Tämän jälkeen tutustutaan äänirunouteen. Kirjastosta voi löytää hauskoja äänirunoja. Voidaan kuunnella myös muita mu-

siikinäytteitä ja miettiä, mikä väri, tunne ja mahdollisesti myös liike niihin liittyy.

Kun ääniruno käsitteenä on tullut tutuksi, valitaan taululta yhdessä joku tunne, vaikkapa leikkisä eli keltainen väri. Jaetaan sana "keltainen" tavuihin: KEL – TAI – NEN. Myös ryhmä jaetaan kolmeen osaan, joista jokainen saa oman tavun. Samaa pienryhmään kuuluvat oppilaat seisovat mahdollisimman lähellä toisiaan.

Ensimmäinen ryhmä saa mietittäväkseen, miten tavu "KEL" kuulostaisi mahdollisimman leikkisältä: hoetaanko "kelkelkelkel", hyräilläänkö pitkään "keeeeeeeel", toistaako osa ryhmästä tavua eri korkeudelta kuin toiset ja niin edelleen. Toinen ryhmä miettii, miten tavu "TAI" kuulostaisi leikkisältä, ja kolmas ryhmä käsittelee samoin tavua "NEN". Tämän jälkeen ryhmistä muodostetaan kolmikoskettiminen soitin: kun ohjaaja osoittaa KEL-ryhmää, se alkaa toistaa tavuaan. Jos ohjaaja osoittaa "KEL" ja "NEN" ryhmiä samanaikaisesti, molemmat alkavat toistaa osuuttaan. Kokeillaan eri variaatioita eri äänenvoimakkuuksilla. Pohditaan yhdessä, kuulostaako sana leikkisältä, vai pitäisikö kokonaisuutta muokata jotenkin. Harjoitellaan niin kauan, että sana kuulostaa leikkisältä. Voidaan kokeilla samaa harjoitusta myös muista väreistä ja tunteista, tai oppilaat voivat omissa pienryhmissään suunnitella äänirunot muiden värien tavuista.

Äänirunoja ja -pelejä internetissä:

www.nokturno.org
<http://joerg.piringer.net>
www.siba.fi/aaninen

keeeeeeeeeee-
eeeeeeeeeeee-
eee||keeeeeee-
eeeeeeeeee||...

Taiiii! Taiiii!
Taiiii! Taiiii!
Taiiii! Taiiii!
Taiiii! Taiiii!

neneenenenen
eneenenenene
nennenenenene
nenenenen...

neneenenenen
eneenenenene
nennenenenene
nenenenen...

Taiiii! Taiiii!
Taiiii! Taiiii!
Taiiii! Taiiii!
Taiiii! Taiiii!

neneenenenen
eneenenenene
nennenenenene
nenenenen...

keeeeeeeeeee-
eeeeeeeeeeee-
eee||keeeeeee-
eeeeeeeeee||...

neneenenenen
eneenenenene
nennenenenene
nenenenen...

Tämän jälkeen tehdään tutuksi tulleella satukaavalla yhteinen tarina edelliskerralla täytettyjen lappujen avulla niin, että laput kiinnitetään taululle allekkain ja tarina kirjoitetaan niiden viereen mahdollisimman tiiviinä. Esimerkiksi näin:

KELTAINEN (leikkisä):

Pingviini – Olipa kerran pingviini.

ORANSSI (nolo):

Punastua – Se punasteli paljon.

PUNAINEN (kiireinen, kiukkuinen):

Karjua – Se suuttui ja alkoi karjua

VIHREÄ (kesäinen):

Soutaa – ja päätti soutaa muualle.

VIOLETTI (vihainen tai turhautunut):

Lääkäri – Se opiskeli lääkäriksi.

Ryhmä lausuu lyhyen tarinan muutaman kerran yhdessä rytmikkäästi. Tämän jälkeen aletaan miettiä rivi kerrallaan, miten tarinan osat saadaan kuulostamaan niitä määrittäviltä tunteilta: miten rivi "Olipa kerran pingviini" kuulostaisi leikkisältä, "Se punasteli paljon" nololta ja niin edelleen. Tässä voidaan käyttää apuna rytmisoittimia.

Kun jokainen rivi on löytänyt äänensä, tarinasta on syntynyt laulu. Sitä voidaan kokeilla soittaa myös ilman puhetta pelkätään rytmisoittimien avulla. Kiinnitetään huomio siihen, että eri tunteet välittyvät selvästi eri kohdissa kappaletta. Oppilaat voivat tehdä omia tarinoitaan pienryhmissä ja liittää niihin keho- ja rytmisoittimia. Menetelmän avulla voidaan valmistaa vaikka koulun juhliin musiikkiesitys.

Viimeisellä oppitunnilla voidaan myös tutustua Sibelius-Akatemian musiikkiteknologian osaston tuottamaan äänisanakirjaan. Ääninen on lapsille tarkoitettu elektroakustisen musiikin sävellysympäristö.

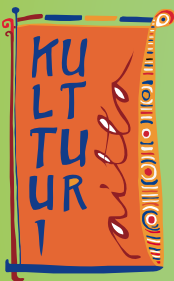
Vinkki:

Musiikillisempi Värin äänin -lopputulos

Jokaiselle värille voidaan myös sopia sitä määrittävä sointu, jota ohjaaja soittaa pianolla. Ohjaaja suunnittelee soinnut etukäteen niin, että ne soivat yhteen. Lapset päättävät, mikä sointu kuulostaa miltäkin väritä.

Yhdessä tehty runo rytmitetään melodiaan sopivaksi. Näin tarinasta saadaan lopulta melodinen kappale ja voidaan samalla tutustua tahtijakoon, rytmiin ja sovitustyöhön.

Kulttuuriaita tuo taiteen ja kulttuurin iloa lasten ja nuorten arkeen. Kulttuuriaita on osa Taikalamppua, joka on valtakunnallinen lastenkulttuurikeskusten verkosto. Taikalampun tavoitteena on lasten ja nuorten kulttuuripalveluiden tukeminen ja taidekasvatuksen saavutettavuuden parantaminen.

Kulttuuriaita on toiminut seudullisesti perustamisestaan vuonna 2003 lähtien. Vuodesta 2009 alkaen Kulttuuriaitan toimialueeseen kuuluvat Jyväskylä, Muurame, Hankasalmi, Toivakka, Uurainen, Laukaa ja Petäjävesi.

www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/aita

Oppaan sisältö ja ulkoasu: Kaisa-Liisa Ikonen
Kyrmy-maskotin ulkoasu: Tuomas Rutanen

JYVÄSKYLÄ

